

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА

ШЕВЧУК ПАВЛЮ ВІКТОРОВИЧ

УДК 24+261.7+266

ПОЛІТИЧНА ТЕОЛОГІЯ РАДИКАЛЬНОЇ ОРТОДОКСІЇ

Спеціальність 09.00.14 – богослов'я

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі богослов'я та релігієзнавства Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філософських наук
СОЛОВІЙ Роман Павлович,
старший науковий співробітник
Національного педагогічного
університету імені М.П.Драгоманова.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
САГАН Олександр Назарович,
провідний науковий співробітник
Відділення релігієзнавства
Інституту філософії НАН України
імені Г.С. Сковороди;

кандидат філософських наук
РУСИН Іван Іванович,
ректор Української євангельської
теологічної семінарії.

Захист відбудеться 14 грудня 2020 року о 10:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.21 у Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ–30, вул. Пирогова,9.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ–30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 12 листопада 2020 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. Б. Остащук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В умовах сучасної кризи політичних конструктів і попередніх соціальних теорій суспільство та національні еліти намагаються окреслити ідейні контури оптимального суспільно-політичного устрою. У контексті постійних змагань різноманітних ідейно-політичних проєктів християнські політичні богослови отримують можливість запропонувати суспільству свій шлях до загальнонаціональної консолідації та побудови більш справедливого життєвого простору, який ґрунтується на християнських принципах солідарності, доброчесності й загального блага. Потреба формування власного теополітичного проєкту, що окреслить роль церкви в добу суспільних перетворень, особливо актуальна у вітчизняному контексті, адже українські церкви дедалі гостріше усвідомлюють свою відповідальність за майбутнє країни. Триваюче сьогодні формування засад української політичної теології, здатної відповісти на найважливіші потреби сучасності, вимагає критичного переосмислення вже існуючих концепцій теологічної інтерпретації політичного життя.

У цьому дослідженні основна увага спрямована на критичний аналіз інтелектуально-богословських надбань радикальної ортодоксії, одного з найбільш впливових теополітичних дискурсів епохи постмодерну. Богослови цього напрямку пропонують цілісний проєкт критики модерну, який породив дуалізм між розумом та вірою, світським і сакральним, а також здійснюють систематичну деконструкцію богословського й політичного лібералізму. Повертаючись до спадщини патристичної та схоластичної традиції, представники радикальної ортодоксії здійснюють спробу актуалізувати її в контексті постмодерного дискурсу. Теологія як діяльність розуму, на їх думку, повинна повернути собі роль мета-дискурсу, який здійснює критику всіх інших дискурсів. Ця критика звільняє простір для свідомої віри, яка поєднує фідеїзм та інтуїтивізм. Теологія як вираз віри сповідує повернення до розуміння християнського мета-нарративу як нормативного для всіх інших дискурсів. Констатуючи переломний етап історії західної цивілізації та її політичних систем, богослови радикальної ортодоксії висунули та обґрунтували цілісний проєкт постліберального соціально-політичного устрою, який, на їхнє переконання, містить практичні шляхи для подолання кризи неоліберального суспільства.

Найбільш системні теополітичні проєкти в рамках радикальної ортодоксії запропонували Джон Мілбанк, Адріан Пабст та Вільям Кавано, тому це дисертаційне дослідження буде фокусуватися саме на їхньому богословському доробку. Характерною рисою їхніх концепцій є прагнення переосмислити суспільно-політичні процеси в парадигмі постсекулярності у такий спосіб, щоб повернути трансцендентні цінності в публічний простір. Радикальні ортодокси роблять особливий наголос на ролі громадянського суспільства в процесі утвердження загального блага на противагу тенденції довіряти визначення спільного блага державі й ринку. Мілбанк та його однодумці пропонують вибудовувати політику «знизу», починаючи з організації місцевого самоврядування, з формування кооперативів, із професійних гільдій та з різноманітних, ініційованих церквою, соціальних проєктів. Церква мусить перебувати в епіцентрі суспільно-

політичного життя (Мілбанк і Пабст) та виступати в ролі пророка, борючись проти несправедливості та зловживання державою своїми повноваженнями (Кавано). Попри те, що теологічні ідеї радикальної ортодоксії активно вивчаються впродовж останніх десятиліть, теополітична перспектива цієї впливової богословської течії досліджується лише фрагментарно. Богословські проекти реформування політичного устрою, які запропонували Кавано і Пабст, є малодослідженою проблемою в західному богослов'ї, а для вітчизняного наукового середовища залишаються практично невідомими.

Акцентуючи увагу на потребі активізації участі громадян у демократичних процесах від місцевих громад до міжнародного співробітництва, теополітична візія радикальної ортодоксії має значний конструктивний потенціал для формування вітчизняної політичної теології. В умовах поглиблення розчарування в ліберальному устрої, проєкт постлібералізму може виступити альтернативною політичною теорією, що закликає до добросесної політики і пропонує структурні реформи в політичній, економічній та освітній сферах. Постсекулярне розуміння ролі теології, що покликана осмислювати всі сфери життя людини, може сприяти переходу парадигми політичної теології від ізоляціонізму стосовно держави та суспільних інститутів до переосмислення суспільно-політичної ролі церкви.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснено у межах науково-дослідної роботи кафедри богослов'я та релігієзнавства Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова відповідно до наукової теми кафедри «Розбудова академічного богослов'я в умовах освітніх трансформацій в Україні» (U 0117U004903). Окрім того, робота виконана у межах інтегрованої освітньо-дослідницької програми Центру дослідження релігії НПУ імені М.П. Драгоманова «Сучасне протестантське богослов'я», що розробляється і впроваджується спільно з Євро-Азіатською теологічною асоціацією, згідно з додатковою угодою №1 до договору про співпрацю між Національним педагогічним університетом імені М.П. Драгоманова і громадською організацією «Євро-Азіатська теологічна асоціація» від 19 грудня 2015 р.

Метою дослідження є комплексний аналіз основних концептів політичної теології радикальної ортодоксії та їх критичне осмислення.

Відповідно до поставленої мети, визначаються такі основні **дослідницькі завдання**:

- окреслити головні напрями розвитку теополітичної думки в історичній ретроспективі та місце радикальної ортодоксії в сучасному богословському контексті;
- представити визначальні напрями критики Дж. Мілбанком секулярних соціальних теорій та визначити контури його проєкту трансформації суспільної дійсності;
- здійснити аналіз концепції «християнського соціалізму» Дж. Мілбанка, її особливостей та відмінностей від секулярного соціалізму;
- висвітлити погляди Мілбанка на питання відношення церкви до держави та бажаного способу їх співіснування;
- проаналізувати генеалогію ідей постлібералізму Дж. Мілбанка та А. Пабста, висвітлити їх проєкт критичного аналізу сучасності, а також визначити ідейні

основи постлібералізму як альтернативного суспільно-політичного проекту;
 - дослідити політичну теологію Вільяма Кавано, звернувши особливу увагу на його концепцію церкви як альтернативного політичного простору, вчення про побудову християнських спільнот, їх внутрішню самоорганізацію та характер взаємодії зі світом.

Об'єктом дослідження постає політична теологія радикальної ортодоксії.

Предметом дослідження є основні концепції політичної теології радикальної ортодоксії та їх критичний аналіз.

Теоретико-методологічна основа дослідження. У концептуальному плані принципове значення для розробки теми дослідження мають праці Д. Щіпкова, Д. Дж. Андреа, Р.А. Девіса, Дж. К. Сміта та Г. Хаймана. Методологічну основу дослідження становить принцип комплексного аналізу, що уможливив об'єднання як богословських, так і філософських аспектів розглянутих проблем. Метод системного аналізу дозволив охопити та висловити проблематику концепцій авторів в загальному контексті соціально-політичної дійсності. В основу роботи покладено метод аналітичного вивчення джерел, що проясняє їх логіку і зміст робіт Дж. Мілбанка, А. Пабста та В. Кавано, включаючи логіко-концептуальний, порівняльний та інтерпретаційний аналіз, що сприяє не лише виявленню та опису головних концептуальних положень політичної теології радикальної ортодоксії, але й їх пояснення. В дослідженні було використано методологічні основи діалектики, зокрема в окресленні історії ідей, становлення попередніх напрямків політичної теології; вивченні контексту виникнення та генези течії радикальної ортодоксії, а також у дослідженні ідейних витоків концепту постлібералізму. У процесі порівняння поглядів авторів на різні питання, а також у зіставленні підходів публічної теології та радикальної ортодоксії була використана компаративістська методологія. Застосовані методологічні принципи дозволили показати цілісну картину політичної думки неоднорідної і багато в чому суперечливої богословської течії. Дисертаційне дослідження також вимагало застосування загальних методологічних принципів академічного богослов'я – об'єктивності та неупередженості, позаконфесійності наукового аналізу, екуменічної відкритості й толерантності. У роботі також використано такі загальнонаукові методи як аналіз, синтез, опис та узагальнення.

Наукова новизна дослідження. Вперше було здійснено цілісне дослідження політичної теології радикальної ортодоксії, зокрема теополітичних концепцій її найбільш впливових представників Дж. Мілбанка, А. Пабста та В. Кавано. У межах дисертаційного дослідження було узагальнено та систематизовано основні ідеї ключових богословів течії, а також здійснений критичний аналіз їх проєктів побудови нового політичного устрою.

Суттєві наукові результати дослідження, що становлять новизну дисертаційної роботи, виносяться на захист й можуть бути конкретизовані в таких положеннях:

Вперше:

- здійснено зіставлення визначальних богословських інтенцій радикальних ортодоксів з іншими сучасними напрямками політичної теології, що дозволило прийти до висновку, що переважна більшість актуальних теополітичних

теорій зберігає дуалізм сакрального і секулярного, в той час як радикальна ортодоксія ставить собі за мету подолати його, орієнтуючись на середньовічний ідеал комплексного синтезу цих сфер сакрального і профаного;

- виявлено, що критика Дж. Мілбанком соціальних теорій заснована на демонстрації насильницької онтології секулярних конструктів, що зумовлює кризовий стан сучасного ліберально-демократичного устрою;
- досліджено створений Дж. Мілбанком концепт «онтології миру», у рамках якого замість традиційного нарративу непереборної конфліктності соціального влаштування, зумовленого прагненням соціальних суб'єктів до самозбереження, було запропоновано альтернативний нарратив онтологічної можливості гармонійного співіснування людства. Для Мілбанка та інших представників радикальної ортодоксії є властивою оптимістична антропологія, яка спирається на переконаність у фундаментальній доброті творіння та вродженій схильності людей до мирної і гармонійної взаємодії. Доведено, що такий погляд не має достатніх богословських та історичних підстав;
- доведена необхідність урівноважити оптимістичну антропологію радикальної ортодоксії богословською традицією песимістичної антропології, адже протягом історії в суспільстві спостерігаються як прояви тотального насилля, експлуатації та непримиримості, так і вияви милосердя, любові та спільної турботи про загальне благо. Обґрунтовано, що акцент на одній із цих характеристик природи людини зумовлює необ'єктивний погляд на реальність, а отже, й розвиток варіантів нежиттєздатної політичної теології. Запропоновано осмислювати природу людини в рамках категорій «смиреної» антропології, згідно з якою людина, що усвідомлює власну схильність до несправедливості й насилля, всіма силами прагне до мирної та гармонійної взаємодії з іншими членами суспільства;
- встановлено, що політична теологія Дж. Мілбанка володіє значним потенціалом для критичного осмислення секулярного порядку та властивого йому розділення сакрального світу церкви і світського автономного простору державної політики, економіки й інших сфер суспільного життя. Повертаючи трансцендентність у публічний дискурс, Дж. Мілбанк тим самим спонукає церкву активно впливати на всі сфери суспільства, трансформуючи їх. Запропоновано модифікувати теорію постлібералізму, зберігаючи її ідейні та етичні основи і доповнивши їх більш зваженим поглядом на людську природу. Цей концепт, який можна окреслити як «постсекулярний лібералізм», доповнює прагнення прибічників радикальної ортодоксії вирішити внутрішні проблеми лібералізму;
- в результаті аналізу політичної еклезіології В. Кавано та його критики інституту держави як джерела насилля виявлено, що опозиціоналізм Кавано є важливим інструментом розпізнання та превенції насильства з боку державної влади. Водночас обґрунтовано, що Кавано не враховує необхідності розрізнення історичних моделей державного тоталітаризму і тих форм державного устрою, які покликані обмежувати насилля та забезпечувати

загальне благо. Політичну еклезіологію Кавано, що інтерпретує церкву як альтернативний політичний організм, в якому можливе здійснення справжньої ненасильницької політики, можна класифікувати як прояв ізоляціоністської теології, що веде до дистанціювання церкви від публічного простору;

- систематизовано та узагальнено критику теополітичних концептів радикальних ортодоксів і виділено декілька її напрямів. Зокрема, в сучасній теології критику зазнає заперечення Мілбанком секулярності як таке, що загрожує втратою нейтрального простору для діалогу (С. Шекспір, В. Хенкі, Д. Хедлі та Дж. Капуто), відстоювання ним християнства як єдиновірного метанаративу, що, на думку опонентів Мілбанка, відкриває шлях для тоталітаризму догматичного насильства (Г. Хайман, Т. Джейкобс та М. Доак), універсалізація Мілбанком поняття влади, яка визначає всі її інститути насильницькими (Н. Лаш, Р. Доерксен), заперечення ним ідей пацифізму (А. Паддісон). Крім цього, Н. Робертсон звертає увагу на наївність концепту онтології миру, а також на відхід Мілбанка від ортодоксального погляду на проблему зла. Виявлені основні напрями критичної оцінки теології В. Кавано з реформатської перспективи (Дж. Чаплін), що розвиваються з причини заперечення реформатськими богословами песимізму радикальних ортодоксів у ставленні до державних інституцій.

Уточнено, що:

- формулюючи основні ідеї «християнського соціалізму», Дж. Мілбанк виходить за межі загальноприйнятого розуміння правого та лівого політичних спектрів, обґрунтовуючи потребу в «третьому шляху» поза межами «соціалістичного» дискурсу. Мілбанк критикує історичні прояви соціалістичної політики як такої, що фактично намагається діяти в межах капіталістичного ринку, наголошуючи на потребі глобальної трансформації існуючих «правил гри» та заміни їх принципами взаємного обміну дарами, справедливого розподілу благ і повернення в економіку ціннісних орієнтирів. Оскільки ця концепція суперечить історичному досвіду соціалістичних економік, проєкт Мілбанка видається доречнішим описувати в термінах «солідаризму», «теології справедливого обміну» або ж «посткапіталістичної економіки».

Набуло подальшого розвитку:

- вчення про політичний характер церкви, що зумовлює неможливість її індиферентності до соціально-політичної проблематики;
- визначення богослов'я як мета-дискурсу, що покликаний оцінювати та легітимізувати усі інші дискурси, включаючи політичний. Такий підхід, притаманний середньовічному богослов'ю і втрачений у модерний період, набуває нового значення у постсекулярній теології.

Теоретичне значення дисертації полягає в актуалізації політико-богословського дискурсу загалом та конкретних концептів зокрема. Ця робота може дати поштовх до подальшого переосмислення досліджуваних сучасною політичною теологією проблем та віднайдення нових концептуальних підходів до подолання соціальних криз і трансформації політичної культури. Підсумки дослідження

можуть бути корисні для подальшого наукового аналізу особливостей практичної реалізації засад християнського соціального вчення і політичної теології в Україні та світі, а також для історико-філософського аналізу богословської думки кінця XX – початку XXI століття та її новітніх тенденцій.

Практичне значення дослідження виявляється у формулюванні нових практичних шляхів перетворення суспільства, які є гостро актуальними в українському контексті. Результати дослідження можуть бути використані в навчально-педагогічній практиці у вищій школі, при складанні підручників та посібників, для читання лекцій і проведення семінарських занять із курсів філософії, богослов'я, християнського соціального вчення, релігієзнавства, політичної теології та сучасної релігійної філософії.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним науковим дослідженням, яке представляє ідеї та розробки, сформульовані здобувачем самостійно. Використані в дисертації ідеї, положення, гіпотези та положення інших авторів мають відповідні посилання.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Дисертація пройшла апробацію на засіданнях кафедри богослов'я та релігієзнавства Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, засіданнях вченої ради семінарії «Благодать та істина», науково-теоретичних семінарах, організованих Національним педагогічним університетом імені М.П. Драгоманова і громадською організацією «Євро-Азіатська теологічна асоціація». Основні ідеї та положення дисертації були оприлюднені на наукових та науково-практичних конференціях різних рівнів, зокрема: XXII Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми гуманітарних наук у дослідженнях молодих науковців» (Київ, 8 листопада 2019 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Суспільні науки: напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі (Одеса 19-20 липня 2019 р.); Звітньо-науковій конференції студентів НПУ ім. М.П. Драгоманова «Освіта і наука» (Київ, 16-20 квітня 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток суспільних наук: європейські практики та національні перспективи» (Львів, 27-28 грудня 2019 р.); Науково-теоретичному семінарі «Religion talks» (Лювен, 7 травня 2019 р.); IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Протестантські церкви в контексті вітчизняної історії та суспільних трансформацій» (Тернопіль, 27-28 квітня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Реформація: східноєвропейські виміри» (Острог, 13–15 квітня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Методології богословських досліджень: проблеми і перспективи» (Київ, 27-28 квітня 2018 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи висвітлені у 7 статтях, 5 з яких розміщені у фахових виданнях із філософських наук, 2 – в іноземних періодичних наукових виданнях. Також матеріали дисертації опубліковані у 4 збірниках наукових конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Послідовність викладу матеріалу обумовлена логікою дослідження проблеми, яку, своєю чергою, визначають мета і завдання дисертаційної роботи. Дослідження складається зі вступу, чотирьох розділів, які структуровані на підрозділи, висновків і списку використаних джерел. Загальний

обсяг дисертаційної роботи – 185 сторінок (основний зміст роботи викладено на 167 сторінках). Список використаних джерел налічує 212 найменувань, з них – 185 іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, визначається об'єкт і предмет дослідження, формулюються мета й наукові завдання роботи, розкривається наукова новизна, теоретичне і практичне значення дисертаційного дослідження.

У **першому розділі «Радикальна ортодоксія в контексті сучасних політико-теологічних теорій»** розкриваються передумови становлення та особливості богословських підходів досліджуваної течії.

У **підрозділі 1.1. «Політична теологія: витоки та основні напрями»** описано процес становлення політичної теології як окремої галузі богословської науки, її розвитку і формування її основних напрямів. Простежено генеалогію терміну «політична теологія» та набуття ним популярності завдяки працям Карла Шмітта. Визначено основні напрями розвитку теополітичної думки сьогодні, серед яких головними є нова політична теологія, теологія визволення та публічна теологія. Виявлено, що ці три течії розвивали свої концепції в межах штучного поділу між сакральним і світським просторами, у той час як радикальна ортодоксія ставить собі за мету подолати цей поділ. Підкреслено, що радикальні ортодокси вибудовують власні концепти в парадигмах постсекулярної філософії та постліберальної теології, тісно взаємодіючи з представниками цих течій.

У **підрозділі 1.2. «Проект радикальної ортодоксії, його місце в богословській думці пізнього модерну»** висвітлено внутрішню природу течії як такої, що зберігає свою відкритість та недогматичність. Розглянуто програму переосмислення та реінтерпретації традиції представниками цієї богословської течії, які приділяють особливу увагу працям Платона, Августина, Томи Аквінського та Дунса Скота, а також звертаються до представників католицької «нової теології». Виявлено, що радикальна ортодоксія у такий спосіб перетлумачує традицію, перекладаючи її мовою постмодерної сучасності.

У **підрозділі** також розкривається сутність центральних богословських тез, які об'єднують різних представників течії. По-перше, радикальна ортодоксія розвиває «онтології причетності», яку переосмислив Дж. Мілбанк, що наголошує на гармонійному зв'язку всього творіння з Богом. По-друге, радикальні ортодокси наголошують на центральній ролі для християнського світогляду сакраментальності, літургії та релігійної естетики, наголошуючи на важливості пізнання Бога всіма органами чуття. По-третє, характерною особливістю радикальної ортодоксії є всебічна критика модерну та лібералізму, а також постмодерних мислителів. По-четверте, радикальна ортодоксія вважає, що церква повинна відігравати для суспільства роль культурного критика та бути ініціатором суспільних трансформацій. По-п'яте, представники радикальної ортодоксії прагнуть вибудовувати сучасний дискурс у парадигмі постсекуляризму, переборюючи міф про автономію світської раціональності.

Здійснено огляд публікацій, присвячених теології радикальної ортодоксії. В українському контексті було відзначено розділ монографії Р. П. Соловія «Виникаюча церква» (2016), а також статті Ю. П. Чорноморця та А. В. Денисенка. Серед російськомовних праць варто виокремити дисертаційне дослідження Д. А. Щипкова, статтю О. Б. Давидова, яка присвячена політичній проблематиці в теології Дж. Мілбанка, а також розділ «Історії сучасного богослов'я» (2016) українського історика і богослова Д. Бінцаровського. Водночас у західному науковому контексті творчість радикальних ортодоксів викликає більш активну дискусію, що сприяє появі ширшого кола досліджень, присвячених не лише аналізу, але й критиці теології радикальних ортодоксів. Серед таких досліджень варто виокремити праці таких богословів та істориків філософії: Д. Баррела, Г. Буршма, Р. Вільямс, Н. Ворстером, Т. Джейкобс, М. Доак, Р. Доерксен, Дж. Коул, Н. Лаш, А. Паддисон, Дж. К. А. Сміт, Г. Хайман, Д. Хедлі, В. Хенкі, Дж. Чаплін та С. Шекспір.

Другий розділ «Теополітична концепція основоположника радикальної ортодоксії Джона Мілбанка» розкриває зміст і логіку богословської думки засновника радикальної ортодоксії та систематизує критичні рефлексії, які торкаються пропонованих концепцій.

Підрозділ 2.1. «Критика секулярних соціальних теорій» присвячений проблемі модерної десакралізації світу та утворення автономного світського простору, що витіснив церкву і теологію з публічного дискурсу. Мілбанк критикує секулярні соціологічні теорії, що осмислюють реальність, уникаючи врахування релігійного фактору в соціальних процесах. У відповідь на необ'єктивність підходів соціальних наук, богослов відстоює ідею відновлення ролі теології як метадискурсу, завдання якого полягає не лише в осмисленні, але і в критиці та легітимації всіх суспільних знань. Ключова теза автора полягає в тому, що в корені секулярних соціальних теорій лежить насильницька онтологія, а її генеалогію можна простежити в історії політико-філософської ідей Нового часу, від Томаса Гоббса до Фрідріха Ніцше. Мілбанк доводить, що саме концепт секуляризму, з характерною для нього насильницькою онтологією, сприяв посиленню влади держави, що набула ролі єдиного інструменту встановлення миру поміж перманентно конфліктуючими індивідами. Але, з іншого боку, в результаті утворення цього світського простору відбулося перетворення держави на інструмент насилля.

Виділено три основні групи опонентів концепцій Джона Мілбанка. Перша виступає на захист секулярності, що загрожує втратою нейтрального простору для діалогу (Д. Дж. Андреа, Р. Ворстер, Дж. Капуто, С. Шекспір, В. Хенкі та Д. Хедлі). Друга критикує відстоювання радикальним ортодоксом християнства як єдиновірного метанаративу, що, на думку опонентів Мілбанка, відкриває шлях для тоталітарного догматичного насильства (М. Доак, Т. Джейкобс та Г. Хайман). Третя група (Р. Вільямс, Г. Т. Нейпел), зі свого боку, намагається віднайти конструктивнішу позицію поміж радикальним запереченням секуляризму та його підтримкою. В контексті продовження лінії думки другої групи, було відзначено амбітність поглядів Джона Мілбанка, в яких виправдано вбачається небезпека тоталітарності християнського дискурсу. Більш зважений підхід до вирішення цієї проблеми вбачається у можливості збереження світоглядного плюралізму та

можливості висловлення різноманітних світоглядних позицій у публічному просторі.

У *підрозділі 2.2. «Онтологія миру як альтернативний метанаратив»* розглянуто пропонований Мілбанком концепт побудови переконливого міфу про вроджену миролюбність людини, що покликаний подолати нігілістичний метанаратив сучасності, для якого є характерною насильницька онтологія. Згідно Мілбанка, така заміна наративу може сприяти мінімізації насилля. Сутнісні аспекти його концепту можна підсумувати в трьох основних складових: по-перше, практика милосердя і прощення; по-друге, примирення, єдність між відмінностями та практика доброчесності; по-третє, оптимістичний погляд на людину та її природу, що зумовлює можливість мирного співіснування людей.

У праці було висунуто тезу про історичну необґрунтованість оптимістичної антропології Мілбанка та певну утопічність його сподівання подолати насилля через зміну метанаративу. Запропоновано звернутись до більш зваженого погляду на природу людини, що враховує як схильності людини до насилля, експлуатації та непримиримості, так і вияви милосердя, любові та спільної турботи про загальне благо. Аналізуючи розуміння Мілбанком «християнства як альтернативної вигадки (міфу)», що проголошується естетичнішою за інші наративи, було зазначено, що такий аргумент видається недостатньо переконливим, адже спирається лише на чуттєве сприйняття дійсності. Запропоновано долучити раціональну складову цього аргументу, що відстоювала б ефективність християнської практики примирення на основі історичних даних.

Було окреслено основні критичні зауваження окремих богословів. Ніко Воркстер вважає, що мілбанкіанське ставлення до християнського наративу як до «більш переконливого міфу» ще більше посилює релятивізм. Роберт Шрайтер та Девід Дж. Андреа висловлюють сумнів щодо можливості сформувати «єдиний» християнський метанаратив, в умовах множинності його інтерпретацій. Н. Робертсон звертає увагу на наївність концепту онтології миру, а також на відхід Мілбанка від ортодоксального августиніанського погляду на проблему зла. А також А. Паддісон висвітлив йодеріанську критичну перспективу в дискусії щодо пацифізму. В цьому контексті було відзначено наявну амбівалентність у поглядах Джона Мілбанка, адже, з одного боку, він радикально відстоює пріоритет онтології миру, категорично виступаючи проти насильницької онтології модерну, але з іншого – він категорично засуджує пацифізм, виправдовуючи використання насилля для захисту найближчих та найслабших. Богослов відстоює позицію, згідно якій бездіяльність перед лицем насилля робить пацифістів причетними до нього. Він переконує, що така позиція є ще більш аморальною та навіть більш насильницькою, ніж позиція силової протидії.

У *підрозділі 2.3. «Обмін дарами як основа економічних відносин»* здійснено аналіз ідей християнського соціалізму Дж. Мілбанка, який наголошує на тому, що справжній соціалізм був спотворений секулярними парадигмами, тому існує потреба в поверненні до досвіду раннього (вікторіанського) соціалізму, для якого була характерна традиційна християнська моральність та ієрархічність. Кінцева мета соціалізму вбачається не лише у прагненні врегулювати капіталістичний ринок (як

цього прагне світський соціалізм), але здійснити повну трансформацію економічних відносин. У цьому сенсі християнський соціалізм Мілбанка є значно радикальнішим, ніж той, що мислиться у звичному «ліво-правому» політичному спектрі. Мілбанк пропонує не лише інтерпретувати ринок як простір, що керується «сліпими» силами попиту та пропозиції, але будувати нову соціальну уяву, що спирається на переконаність у спроможності людей до справедливого та чесного обміну і взаємного дарування, екстраполюючи образ гармонічних взаємовідносин усередині Трійці на реальності людських соціальних відносин.

У дисертаційній роботі висувається теза про утопічність такої концепції через ігнорування автором егоїстичної складової, що присутня в більшості соціальних домовленостей, а практика взаємного дарування зазвичай обмежується лише вузьким колом близьких людей, що ускладнює глобальну реалізацію пропонованого проєкту.

Мілбанк актуалізує потребу в створенні спільної концепції блага, яка могла б об'єднати розрізнені прошарки суспільства, перевершуючи сучасні короткострокові цілі, що лише розділяють його. Не відкидаючи ідеї загальної рівності, Мілбанк повертається до ідеалу «аристократичного класу», який міг би стати справжньою елітою (на кожному рівні, у кожній галузі). Відмовляючись діяти шляхом маніпулювання індивідами та лобіювання приватних економічних інтересів, така еліта займалася би управлінською та виховною діяльністю відповідно до спільної концепції блага. Оскільки Мілбанк категорично диференціює свою концепцію від історичного секулярного соціалізму, який, своєю чергою, не може уникнути негативних конотацій, було запропоновано описувати цей концепт у термінах «солідаризму», «теології справедливого обміну» або ж «посткапіталістичної економіки».

У підрозділі 2.4. «Відносини держави і церкви в контексті постсекулярного дискурсу» з'ясовано, що погляди Мілбанка на сферу державно-церковних відносин містяться у площині категоричного протистояння державі як джерелу насилля й одночасного постулювання можливості використання держави як інструменту задля досягнення загального блага та побудови соціалістичного суспільства. Відзначено, що у зазначених тезах Мілбанка спостерігається амбівалентність, адже в абстрактних філософських аспектах позиція Мілбанка здається цілком антагоністичною щодо держави. Однак при вирішенні конкретних ситуацій або реальних проблем він схильний до більш поступливого ставлення до держави, погоджуючись з її необхідністю. У своїх останніх працях автор приходять до висновку, що церква повинна виконувати пастирську роль у відносинах із державою, корегувати її політику, виступаючи з приводу актуальних економічних, освітніх та інших питань.

Третій розділ «Соціальний проєкт постліберальної політичної теології у творчості провідних представників радикальної ортодоксії» присвячений розгляду кризи сучасного політичного та економічного устрою, демократії і міжнародних відносин, пропозицій проєкту побудови альтернативної соціальної реальності, також визначенню місця церкви в публічному просторі згідно із речниками постліберальної політичної теології.

У підрозділ 3.1. «*Постлібералізм: ідейні витоки та основні напрями*» було проаналізовано передумови виникнення постліберальнізму, а також визначено, що богослови цього напрямку почасти продовжують традицію комунітаризму, в контексті їх критики лібералізму й індивідуалізму та розвивають комунітаристську концепцію «спільнотності». Досліджуваний концепт також має тісний зв'язок із британською традицією політичного консерватизму і католицьким соціальним вченням. Визначено місце на ландшафті сучасної англо-американської політики постліберальних ідей, які отримали своє вираження в політичних програмах найрізноманітніших напрямів право-лівого спектру. Предметом дослідження цього підрозділу стали основи постліберального погляду на політику представників радикальної ортодоксії, які суттєво вплинули на формування, зокрема центристського напрямку, британського постлібералізму.

У підрозділі 3.2. «*Мета-кризи сучасності*» досліджуються та оцінюються глобальний аналіз кризових явищ суспільно-політичного устрою, що його запропонували Джон Мілбанк і Адріан Пабст, а також їх критика лібералізму та неолібералізму, які автори визначають домінуючими ідеологіями сучасності. Виявляючи системні вади капіталістичного устрою, ці богослови наголошують на продукуванні ним лиш абстрактного збагачення, що стає дедалі менш здатним створювати продуктивний капітал та справжні товари і послуги, що задовольняли б людські потреби. Меркантилізм і капіталістичний обмін товарами, на їхню думку, характеризуються десакралізацією природи і життя, що означає втрату внутрішньої цінності людини, що наразі особистість визначається лише її вартістю в умовах капіталістичного ринку. Розкриваючи проблемні питання сучасної демократії, Мілбанк і Пабст звинувачують лібералізм у тому, що він не в змозі запобігти демократичній тиранії, війні, економічній експлуатації та занепаду як високої, так і популярної культури. Використовуючи маніпулятивні технології, демократичні режими лише створюють ілюзію справжнього представництва. Окрім цього, автори діагностують кризові явища сучасної системи міжнародних відносин, розкриваючи парадокс розвитку ліберального порядку як антиколоніального проєкту, що був покликаний замінити старий імперський порядок після 1919 р. і наразі знову набув рис неоімперіалізму.

У підрозділі 3.3. «*Ідейні основи постліберальної політичної теології*» була розглянута концепція постліберального суспільного устрою, що її запропонували Мілбанк і Пабст. Визначено характерні риси цього концепту: культура доброчесності та гідності; ідея творення спільнот, що будуть об'єднані навколо цінностей і чеснот; політичний плюралізм; корпоративізм та прагнення до побудови суспільства загального блага. Автори наголошують на тому, що необхідною є зміщення уваги з підтримки єдиної централізованої влади на множинні джерела влади, наголошуючи на створенні захищених конституцією корпоративних органів, які опосередковуватимуть взаємодію індивідуумів із суверенним центром. Зокрема, йдеться про асоціації, виробничі та торгові гільдії, кооперативи, профспілки, добровільні організації, університети, сільські коледжі, екологічні групи й вільні міста. У такий спосіб автори наголошують на потребі розвитку місцевого самоврядування та підприємницької ініціативи, щоб розширити особисту політичну

участь у суспільному житті та побудувати справжню демократію. У контексті свого проекту Мілбанк і Пабст відстоюють утвердження конституційно-монархічного устрою як більш збалансованого, в умовах якого король (королева) або його символічний еквівалент (яким може бути президент) стоїть вище виконавчої влади, що дає йому можливість привернути увагу до питань, які стосуються стратегій довгострокового національного розвитку, запобігаючи маніпулюванню минулими обіцянками різних партій. Монархічна влада здатна оновити, пожвавити та демократизувати свою традиційну роль: по-перше, як арбітр, допомагаючи забезпечити виконання конституційних положень і верховенства права; по-друге, як посередник і гарант того, що уряд, парламент і судова система беруть на себе відповідальність у забезпеченні загального блага та виконанні стратегічних національних цілей, відповідних інтересам суспільства.

У контексті постлібералізму Мілбанк і Пабст переосмислюють роль церкви, яка могла б впливати на створення добродішної політичної системи та законодавства, яке мало б моральний і ціннісний характер, оскільки рішення ліберальних держав, на їхню думку, часто-густо сприяють дехристиянізації суспільства. Автори приділяють особливе місце церкві в контексті децентралізації. Церковна парафія може стати центром суспільного життя, підтримуючи широку мережу соціальних і громадських ініціатив. Вона здатна виступити в ролі координуючого інституту місцевого самоврядування, беручи активну участь у різних сферах суспільного розвитку, таких як освіта, охорона здоров'я, бізнес.

Розглянуто критичні рефлексії Роуена Вільямса, який переконує в можливості реанімувати лібералізм. Джонатан Коул, зі свого боку, стверджує, що радикальні ортодокси не пропонують по-справжньому структурних змін, які могли б вирішити системні проблеми лібералізму. Однак було зазначено, що постлібералізм радикальних ортодоксів не позиціонує себе як антилібералізм, але є спробою віднайти новий вимір ліберальної політики, виявити та виправити її системні недоліки.

У *підрозділі 3.3. «Освіта як засіб виховання добродішності»* розглядається спроба Мілбанка і Пабста переосмислити ліберальну систему освіти з притаманною їй фрагментарністю, секулярністю і бюрократичністю та висунути, натомість, пропозицію створення «шкіл віри», які забезпечуватимуть усебічний розвиток дитини, не обмежуючи її виховання в межах секулярної картини світу. Також автори пропонують: низку реформ на рівні професійної та вищої освіти; відновлення навчання ремеслам і торгівлі; відродження цехової системи; зменшення кількості університетів та призупинення відкриття нових вищих навчальних закладів задля підвищення якості вже існуючих.

Четвертий розділ «Політична еклезіологія Вільяма Кавано як радикалізація постліберальної політичної теології радикальної ортодоксії» розкриває сутність теополітичних візій богослова, який розуміє церкву як ідеальний політичний організм, що виступає альтернативною моделлю суспільного устрою, на противагу модерній державі.

У *підрозділі 4.1. «Насильницький характер світської держави»* було висвітлено радикальне бачення соціальної теорії В. Кавано, який вважає державу

джерелом насилля, що зумовлює потребу в протистоянні їй як «інституційному злу». Глибоке несприйняття держави сприяє послідовному баченню церкви як альтернативи, яка протистоїть будь-якій несправедливості у світі. Кавано наголошує на непримиренній інакшості та ворожості держави до церкви і виступає проти будь-якого централізованого уряду із суверенною владою над певною територією для регулювання відносин між громадами, а також проти державного втручання у відносини між індивідом та його громадою, проти монополії держави на законне використання сили. У відповідь на проєкт Кавано було висунуто тезу про недоцільність класифікації всіх державних утворень як абсолютно насильницьких, зважаючи на наявність позитивних прикладів демократичних країн, де реалізуються свободи людини та забезпечується відносна справедливість. Було зазначено, що насильство зумовлене не лише вадами державного устрою, але є продуктом зловживань, ідеологізації та маніпуляції державним апаратом окремими політичними елітами.

Проаналізовано аргументи Вільяма Кавано, що викривають квазірелігійний характер державних символів та ритуалів, називаючи вияви відданості державі проявом ідолопоклонництва. Запропоновано чітко визначити елементи громадянської релігії, завдяки таким маркерам як ідеалізація історичних осіб, сакраментальне відношення до предметів, пов'язаних із діяльністю видатної особи, ритуалізація публічних заходів та фетишизація національних символів. Водночас підкреслено недоцільність засудження патріотичної відданості людини до власного народу та держави, наголошується на важливості локальних нарративів, що можуть гармонійно співіснувати з християнським метанаративом. Відданість Христу не суперечить ідеї відданості ближньому, що може виявлятися у справі формування загального блага для певного народу чи місцевості, за умови усвідомлення первинності любові до Богу.

Проаналізовано один з ключових аргументів Кавано: національні держав підтримують власну єдність тільки завдяки періодичним війнам, які надають населенню відчуття спільної ідентичності, що виникає завдяки консолідації навколо спільного ворога. Однак це твердження могло б бути виправданим, якби кожна країна вела перманентну війну, що забезпечувало б національну консолідацію, але, враховуючи історичний досвід відносно мирного співіснування європейських держав останні сімдесят років, воно видається необ'єктивним. Запропоновано звернутись до ідеї консолідації навколо спільних цінностей та принципів таких як солідарність, любов до ближнього, взаємна підтримка, єдність в різноманітті, а також завдяки формулюванню спільного бачення майбутнього та його реалізації.

У *підрозділі 4.2. «Релігійне насильство як міф»* досліджено критику Кавано модерного міфу про релігійне насильство. Автор спростовує загальноприйняту концепцію, згідно з якою причиною утворення національних держав у XVI–XVII століттях є міф про спасіння світу від релігійних воєн через створення незалежної інституції (держави), яка стане «рятівником» людства від насилля, що його породжують релігії. Кавано наголошує на підміні понять, коли йдеться про «релігійні війни», адже справжніми мотивами цих війн були насамперед політичні інтереси перерозподілу влади і лояльностей. Водночас, у роботі відстоюється думка,

згідно з якою релігійний фактор був одним із центральних, враховуючи наявні джерела, що свідчать про його значення у розпалюванні цих конфліктів.

У *підрозділі 4.3. «Церква як альтернативний політичний організм»* розкривається ідея непримиренної інакшості та ворожого ставлення держави до церкви, що зумовлює появу власної політико-еклезіологічної теорії В. Кавано. На його думку, роль церкви полягає в протидії державі шляхом розвитку власних політичних спільнот, побудованих на християнських практиках примирення. Замість централізованого авторитету, церква сприятиме місцевим альтернативним громадам, які служитимуть для суспільства як децентралізований уряд. У цьому контексті було розглянуто аргументи М. Доак, яка спростовує тезу Кавано про можливість встановлення миру лише в рамках християнських громад. За таких умов не можна сподіватися на побудову відносин між церквою та нехристиянськими спільнотами. Це підриває саму концепцію єдності в різноманітті, яка є важливою для теології радикальної ортодоксії. Доак переконує, що політичну теологію Кавано неможливо втілити на практиці через недосконалість церковних спільнот, які часто не відображають у собі ідеального політичного влаштування. Однак було доведено, що Кавано не ідеалізує церкву, усвідомлюючи недосконалість церковних практик, його теологія є лише закликом до побудування таких ідеальних альтернативних спільнот. Водночас, така концепція видається схильною до ізоляціоністської парадигми політичної теології, що суперечить ідеям Мілбанка про всеосяжний вплив церкви та християнського метанаративу, що має за мету творити нову постсекулярну реальність.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дисертаційного дослідження було здійснено комплексний аналіз основних концептів політичної теології радикальної ортодоксії та їх критичне осмислення. Результати дослідження знаходять своє висвітлення в таких узагальнюючих висновках.

Було окреслено основні напрями теополітичної думки другої половини ХХ – початку ХХІ століття, серед яких: політична теологія К. Шмітта, нова політична теологія, теологія визволення, публічна теологія. Визначено, що радикальна ортодоксія вибудовує свої концепти в парадигмах постліберальної та постсекулярної теології, тісно взаємодіючи з представниками цих течій.

Висвітлено основні характеристики радикальної ортодоксії, її внутрішню природу як течії, що зберігає свою відкритість і недогматичність. Проаналізовано її програму переосмислення християнської традиції, а також розкрито зміст центральних богословських тем, які розвивають радикальні ортодокси, зокрема «онтологія причетності», переосмислення сакраментології, естетики та літургійності, критичний аналіз модерну, постмодерну й лібералізму, постсекулярний вимір теології, а також культурна критика.

Було проаналізовано критичні погляди Мілбанка стосовно секулярних соціальних теорій. Значне місце в роботі призначене аналізу богословської критики лібералізму як домінуючої ідеології сучасності. На противагу насильницькій онтології лібералізму, Мілбанк пропонує звернутися до християнської онтології

миру, яка може забезпечити кращу історію – «більш переконливий міф», що може постати альтернативним наративом, на протигагу нігілізму сучасності. У роботі було обґрунтовано тезу про надмірну оптимістичність антропології Мілбанка, запропоновано повернутись до більш виваженої позиції «смиреної» антропології.

Метою «християнського соціалізму» Дж. Мілбанка є побудова нового посткапіталістичного устрою, в якому стане можливим справедливий обмін товарами. Це актуалізує потребу в поверненні ціннісного виміру в економічні відносини. Оскільки цей концепт яскраво диференціює себе від історичного секулярного соціалізму, який, у свою чергу, має негативні конотації, було запропоновано описувати пропонований концепт у термінах «солідаризму», «теології справедливого обміну» або ж «посткапіталістичної економіки».

Висвітлено наявну амбівалентність у поглядах Дж. Мілбанка на відносини церкви і держави, адже в абстрактних філософських аспектах його ставлення до державних інституцій є цілком антагоністичним, але, водночас, богослов визнає потребу у використанні ресурсів державного управління для встановлення справедливого соціального устрою. Схожа проблема спостерігається і в намаганні Мілбанка постулювати всеосяжність дії церкви, водночас виключаючи державу зі сфери її впливу.

Проаналізовано генеалогію концепції постлібералізму Мілбанка і Пабста, які частково продовжують традицію комунітаризму. Водночас, автори пропонують власні оригінальні концепти, які вже набули популярності та впливу в британському політичному житті. Систематизовано проєкт критичного осмислення сучасності, що його здійснили автори, та досліджено ідейне підґрунтя постліберального бачення суспільно-політичного устрою, який прагне надати можливість більш широкої участі церкви в громадському та суспільно-політичному житті суспільства.

Виявлено, що Вільям Кавано займає радикально антагоністичну позицію щодо держави, вважаючи її головним джерелом насилля. Він висуває власну політико-еклезіологічну теорію, яка закликає християн до створення альтернативних спільнот благочестя та примирення, що мусять протистояти насильницькому характеру держави. Визначено, що теополітичний проєкт Кавано тяжіє до ізоляціоністської парадигми політичної теології, що суперечить ідеям Мілбанка про всеосяжний вплив церкви та християнського метанаративу, що має на меті творити нову постсекулярну реальність.

Доведено, що врахування ідей радикальної ортодоксії дозволить українським богословам та церквам вийти за межі стереотипів щодо нормативних відносин церкви і держави, церкви й суспільства, церковних громад та соціальних інституцій.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в українських фахових виданнях

1. Шевчук П. В. Незавершена соціальна теорія Радикальної ортодоксії: християнський соціалізм, без соціалізму. *Практична філософія*. 2017. № 4 (66). С. 165–170.
2. Шевчук П. В. Джон Мілбанк: онтологія миру як альтернатива нігілізму

сучасності. *Гілея*. 2019. № 8 (147). С. 172–177.

3. Шевчук П. В. Церква як «альтернативне політичне тіло» в теології Вільяма Кавано. *Практична філософія*. 2020. № 1 (75). С. 203–209.

4. Шевчук П. В. Десакралізація держави як квазірелігійного конструкту в теології Вільяма Кавано. *Гілея*. 2020. № 152 (1). С. 229–232.

5. Шевчук П. В. Постліберальний проєкт Джона Мілбанка та Адріана Пабста. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. 2020. Вип. 41. С. 74-80.

Статті в зарубіжних наукових періодичних виданнях

6. Шевчук П. В. Радикальна ортодоксія: реінтерпретація традиції. *Przeгляд Naukowy*. Lublin, 2020. № 1 (64). S. 90–101.

7. Шевчук П. В. Краткое вступление в теологию радикальной ортодоксии. *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe* (East European Scientific Journal). Warszawa, 2020. № 59, part. 3. S. 49–53.

Статті в інших наукових збірниках

8. Шевчук П. В. Критика секуляризації рухом радикальної ортодоксії. *Освіта і наука*. Збірник наукових праць. (16-20 квітня 2018 р., Київ). Київ: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2018. С. 747-749.

9. Шевчук П. В. Радикальна ортодоксія: історія виникнення та основні характеристика. *Розвиток суспільних наук: європейські практики та національні перспективи*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (27–28 грудня 2019 р., Львів). Львів. ГО «Львівська фундація суспільних наук». Причорноморський центр досліджень проблем суспільства. С. 38-42.

10. Шевчук П. В. Джон Мібанк: онтологія насильства як основа ліберального устрою. *Суспільні науки: напрями та тенденції розвитку в Україні та світі*: матеріали міжнародної конференції (19-20 липня 2019 р., Одеса). Одеса. С. 69-73.

11. Шевчук П. В. Релігійні війни як модерний міф. *Гуманітарний корпус*: збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії. Київ. С. 134-136. (Випуск 27 (том2)).

АНОТАЦІЯ

Шевчук П. В. Політична теологія Радикальної ортодоксії. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.14 – богослов'я (041 – Богослов'я). – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2020.

Дисертаційна робота присвячена всебічному аналізу теополітичних концептів новітньої богословської течії – радикальної ортодоксії. Вперше було здійснено цілісне дослідження політичної теології радикальної ортодоксії, зокрема теополітичних концепцій її найбільш впливових представників Дж. Мілбанка, А. Пабста та В. Кавано. У межах дисертаційного дослідження було узагальнено та

систематизовано основні ідеї ключових богословів течії, а також здійснений критичний аналіз їх проєктів побудови нового політичного устрою. Окреслено передумови становлення та особливості її богословських підходів. Показано сильні та слабкі сторони концепцій Джона Мілбанка, Адріана Пабста та Вільяма Кавано. Виявлено значний критичний потенціал думки радикальних ортодоксів у контексті переосмислення секуляризму як модерного конструкту. Встановлено, що спільною базовою тезою політичної теології авторів є погляд на людину як онтологічно схильної до мирної взаємодії в суспільстві. В контексті пошуків вирішення мета-криз сучасності, досліджено альтернативний проєкт постліберальної політичної теології, пропонуваній Дж. Мілбанком і А.Пабстом, що має на меті повернути ціннісний та етичний вимір у політичні та суспільні відносини. В результаті аналізу політико-еклезійного концепту В. Кавано, з'ясовано, що обстоювані автором анархічні ідеї та конституювання ним церкви як альтернативного політичного простору, мають ізоляціоністський характер. У процесі дослідження було простежено основні напрямки критики тео-політичних концептів радикальних ортодоксів, а також запропоновано переосмислення їх окремих аспектів.

Ключові слова: радикальна ортодоксія, Джон Мілбанк, Вільям Кавано, Адріан Пабст, політична теологія, постлібералізм.

АННОТАЦІЯ

Шевчук П. В. Политическая теология Радикальной ортодоксии. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.14 – богословие (041 – Богословие). – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова Министерства образования и науки Украины. – Киев, 2020.

Диссертация посвящена всестороннему анализу теополитических концептов новой богословской течения – радикальной ортодоксии. Впервые было осуществлено целостное исследование политической теологии радикальной ортодоксии, в частности теополитических концепций ее наиболее влиятельных представителей Дж. Милбанк, А. Пабста и В. Кавано. В рамках исследования были обобщены и систематизированы основные идеи ключевых богословов течения, а также осуществлен критический анализ их проектов построения нового политического устройства. Определены предпосылки становления и особенности ее богословских подходов. Показано сильные и слабые стороны концепций Джона Милбанк, Адріана Пабста и Вильяма Кавано. Выявлен значительный критический потенциал мысли радикальных ортодоксов в контексте переосмысления секуляризма как современного конструкта. Установлено, что общим базовым тезисом политической теологии авторов является взгляд на человека как онтологически склонной к мирному взаимодействию в обществе, чем в конфликтной. В контексте поисков решения мета-кризисов современности, исследованы альтернативный проєкт постліберальної політичної теології, пропонуваній Дж. Милбанком і А.Пабстом, що має на меті повернути ціннісний та етичний вимір у політичні та суспільні відносини. В результаті аналізу політико-еклезійного концепту В. Кавано, з'ясовано, що обстоювані автором анархічні ідеї та конституювання ним церкви як альтернативного політичного простору, мають ізоляціоністський характер. У процесі дослідження було простежено основні напрямки критики тео-політичних концептів радикальних ортодоксів, а також запропоновано переосмислення їх окремих аспектів.

анализа политико-экклезиального концепта В. Кавано, установлено, что отстаиваемые автором анархические идеи и конституирования им церкви как альтернативного политического пространства, носит изоляционистский характер. В ходе исследования, было прослежены основные направления критики теополитических концептов радикальных ортодоксов, а также предложено переосмысления их отдельных аспектов.

Ключевые слова: радикальная ортодоксия, Джон Милбанк, Уильям Кавано, Адриан Пабст, политическая теология, постлиберализм.

ANNOTATION

Shevchuk P.V. Political Theology of Radical Orthodoxy. – Manuscript.

The dissertation for the degree of candidate of philosophical sciences in the specialty 09.00.14 – theology (041 – theology). – National Pedagogical Dragomanov University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2020.

The dissertation is devoted to a comprehensive analysis of the theopolitical concepts of a new theological movement – radical orthodoxy. For the first time, a holistic study of the political theology of radical orthodoxy was carried out, in particular, the theopolitical concepts of its most influential representatives J. Milbank, A. Pabst and V. Cavanaugh. As part of the study, the main ideas of the key theologians of the current were generalized and systematized, as well as a critical analysis of their projects for building a new political structure was carried out. The prerequisites for the formation and features of its theological approaches are determined. The strengths and weaknesses of the concepts of John Milbank, Adrian Pabst and William Cavanaugh are shown. A significant critical potential of the thought of radical orthodox people in the context of rethinking secularism as a modern construct is revealed. It has been established that the general basic thesis of the political theology of the authors is the view of a person as ontologically inclined towards peaceful interaction in society, rather than in a conflict one. In the context of the search for a solution to the meta-crises of our time, an alternative project of post-liberal political theology proposed by J. Milbank and A. Pabst has been investigated, which aims to return the value and ethical dimensions to political and social relations. As a result of the analysis of V. Cavanaugh's political-ecclesial concept, it was established that the anarchist ideas defended by the author and his constitution of the church as an alternative political space is of an isolationist nature. In the course of the study, the main directions of criticism of the theo-political concepts of radical orthodox people were traced, as well as a rethinking of their individual aspects was proposed.

Keywords: Radical Orthodoxy, John Milbank, William Cavanaugh, Adrian Pabst, political theology, post-liberalism.